

Tomasz Kaczmarek, *Rozważania o przestępstwie i karze. Wybór prac z okresu 50-lecia naukowej twórczości, t. 2: Lata 2006–2015, Wrocław 2016, ss. 558*

Dobry, ale stosunkowo rzadki jest zwyczaj honorowania jubilatów wyborem ich prac naukowych publikowanych wcześniej. Wybitny polski karnista z Wrocławia – uczeń Profesora Witolda Świdy i twórca własnej już szkoły – doczekał się dwóch takich tomów.

Pierwszy został opublikowany w 2006 r.¹ Do recenzowanego tomu przedmowę opracował karnista z Warszawy – prof. Leszek Kubicki, który podkreśla, że: „Imponująca objętość tej publikacji, obejmująca teksty ogłoszone w okresie zaledwie dziesięcioletnim, świadczy o szczególnej aktywności twórczej Jubilata, jej wielostronności tematycznej, zawsze przy tym dotyczącej zagadnień podstawowych, wręcz fundamentalnych dla teorii prawa karnego”. Następnie L. Kubicki niezwykle trafnie stwierdza, że „Poziom rozważań dogmatycznych prezentowanych w pracach Autora jest najwyższej próby. Jeżeli w dysputach z dziedziny ogólnej teorii prawa próbowano, a nawet próbuje się nadal podawać w wątpliwość «wartość naukową dogmatyki prawa», to z pewnością wątpliwości te nie mogą dotyczyć twórczości Profesora Tomasza Kaczmarka. Ma ona bowiem głębokie podstawy z zakresu ogólnej teorii prawa zorientowanej ontologicznie i uwzględnia też w należyтым stopniu problematykę aksjologiczno-prawną”. Nie są to stwierdzenia kurtuazyjne, ale szczerze i rzetelne oceny innego uczonego prezentującego poziom odpowiedniej niezależności.

Opracowanie zostało podzielone na 5 działów. W dziale I pt. *Wybrane metodologiczne, aksjologiczne i kryminalno-polityczne problemy prawa karnego* zamieszczono pięć prac. Na szczególną uwagę zasługuje złasz-

---

¹ T. Kaczmarek, *Rozważania o przestępstwie i karze. Wybór prac z okresu 40-lecia naukowej twórczości*, przed. A. Zoll, Wydawnictwo Kodeks, Warszawa 2006, ss. 832; rec. m.in.: S. Hoc, „Palestra” 2006, nr 12.

cza artykuł pt. *Stan polskiej dogmatyki prawa karnego w okresie zmian ustrojowych*. Jest to praca szczególnie ważna dla nauki prawa karnego materialnego, pobudzająca do merytorycznej dyskusji o dalszym rozwoju nauki prawa karnego.

Wręcz proroczo brzmią myśli wypowiedziane przez autora w 2006 r., że: „Nieoczekiwany, a dla wielu z nas bulwersującym potwierdzeniem tej konstatacji jest to, że akurat teraz w Polsce oddalamy się od ideału państwa prawa – obserwując z dnia na dzień, jak w języku i myśleniu obecnej władzy przez budzenie lęku i poczucie zagrożenia przed niezdefiniowanym «układem» usiłuje się przekształcić prawo w polityczny instrument panowania nad obywatelami, który w rękach rządu przysparzać ma mu siły i sprawności – kosztem należytej dbałości o gwarancje zabezpieczające samych obywateli przed nadużyciami tej władzy. Zapowiedzi upolitycznienia Trybunału Konstytucyjnego, skoncentrowanie pracy resortu sprawiedliwości na działaniach zmierzających w kierunku ograniczenia samorządności i niezawisłości organów wymiaru sprawiedliwości, programowe ignorowanie rozpoznania rzeczywistych źródeł przestępczości, krzewienie przez polityków niczym nieuzasadnionej wiary w omnipotencję prawa i magiczną siłę zaostrzonych kar w ograniczaniu przestępczości – wpisują się niedobrze w kształtowanie opinii społecznej, budują taką społeczną kulturę prawa zwykłego obywatela takie jego wyobrażenia o prawie, że gotów będzie on na długo psucie prawa odbierać jako jego naprawianie” (s. 33).

W innym opracowaniu pt. *Racjonalny ustawodawca wobec opinii społecznej a populizm penalny* autor zauważa, że: „Nie tracąc z pola widzenia empirycznie potwierdzonej niejednorodności punitywnych postaw części społeczeństwa polskiego, przy założeniu zatem, że oczekiwanie odpowiedniej surowości kar odnosi się tylko i jedynie do takich zachowań, które przez tę część społeczeństwa są jednocześnie postrzegane i oceniane jako szczególnie naganne, za przejaw oczywistej manipulacji socjologicznej i zwyczajnego politycznego hochsztaplerstwa uznać można zapewnienia populistycznych polityków, że taka wewnętrznie zróżnicowana punitywność postaw oznacza społeczne przyzwolenie i jednoznaczne wsparcie dla generalnej przebudowy polskiej polityki karnej w kierunku dalszego jej zaostrzenia i automatycznego podwyższania sankcji karnych” (s. 72).

W dziale II pt. *Ogólna nauka o przestępstwie* zamieszczono 16 prac opublikowanych wcześniej w czasopiśmie naukowych, pracach zbiorowych, księgach jubileuszowych czy *Systemie prawa karnego*. Charakteryzują się one wysokim poziomem rozważań naukowych T. Kaczmarska, zawierają wiele odniesień do aktualnej polityki kryminalnej, eksponują także wielki talent polemiczny. Należy wyróżnić poziom polemik T. Kaczmarska z niektórymi innymi wybitnymi autorami, jak z A. Zollem (*O kon-*

tratypach raz jeszcze. W odpowiedzi A. Zollowi, s. 174–183). Jest to przykład kultury prawnej, która pozwala się spierać pięknie, kompetentnie i merytorycznie, bez prawienia złośliwości czy uszczypliwości. Można się tylko uczyć takich zachowań. Uczestnicząc w dyskusjach nad obiektywnym przypisaniem skutku w prawie karnym, T. Kaczmarek stwierdza: „Wyznam, że proponowane ujęcie utwierdza mnie w przekonaniu, że objaśnienie kryteriów obiektywnego przypisania skutku lepiej pozostawić nauce i orzecznictwu, niż dekretować sposób ich rozumienia przepisem ustawy, a zwłaszcza przesądzać w niej stopień nieakceptowalnego ryzyka wywołania negatywnego skutku, który w praktyce, o czym sami wiemy z powodu braku zobiektywizowanych kwantyfikatorów jego pomiaru – jest lub powinien być ustalany według intuicji i zdrowego rozsądku sędziego” (s. 291).

W dziale III pt. *Ogólna nauka o karze i jej sądowym wymiarze* zamieszczono 8 prac, zwracają tu przede wszystkim uwagę opracowania publikowane w *Systemie prawa karnego* (Wydawnictwo C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN). Należy zauważyć, iż T. Kaczmarek był redaktorem t. 5 (*Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*). Interesujące jest także m.in. opracowanie pt. *Wpływ osobowości sędziego na wymiar kary (na marginesie badań psychospołecznych uwarunkowań decyzji sędziego w sprawie wymiaru kary)*, w którym autor odwołuje się do swoich badań nad sędziowskim wymiarem kary, nie zapominając o pionierskich badaniach w tym zakresie Bronisława Wróblewskiego i Witolda Świdy. Zdaniem T. Kaczmarka: „O kulturze prawnej społeczeństwa decyduje bowiem nie tylko dobre prawo, ale również dobry sędzia. Wymaganie od sędziego, aby był człowiekiem gruntownie wykształconym, czytającym, o otwartym sposobie myślenia, emocjonalnie zrównoważonym i refleksyjnym w postrzeganiu ludzi i przeżywaniu świata, stale towarzyszy życzeniom określającym, jakim warunkom powinien odpowiadać sędzia” (s. 446). Przytacza w tym zakresie pogląd Wróblewskiego i Świdy wypowiedziany w 1939 r., że takie właśnie oczekiwanie jest czymś naturalnym, albowiem sędzia ubogi pod względem umysłowym i duchowym „razi tak samo, jak tępy profesor wyższej uczelni”.

W dziale IV pt. *Recenzje i opinie* zamieszczono 4 opracowania (recenzję rozprawy habilitacyjnej i 3 rozpraw doktorskich); poziom tych recenzji, sposób formułowania myśli, akcenty polemiczne są najwyższej próby, mogą stanowić wzorzec dla wielu nowych samodzielnych pracowników naukowych, nieuznających siebie jeszcze za autorytety czy wyrocznie naukowe.

Dział V zawiera wykaz prac naukowo-badawczych prof. T. Kaczmarka. Jest on autorem lub redaktorem 11 książek, 114 studiów i artykułów (także we współautorstwie), 21 glos i recenzji, 6 innych prac publikowanych. Wygłosił 15 referatów (ważniejszych) w ośrodkach zagranicznych (nie-

mieckich), 9 referatów (ważniejszych) na ogólnopolskich sympozjach i konferencjach naukowych.

Był promotorem 9 prac doktorskich, a 4 jego doktorów zostało profesorami nauk prawnych (w tym recenzent *Rozważań...*), był recenzentem w 23 przewodach doktorskich i 24 przewodach habilitacyjnych, uczestniczył jako recenzent w 13 przewodach o nadanie tytułu naukowego profesora, a także w 8 przewodach dotyczących powołania na stanowisko profesora. Następnie jako promotor w 3 przewodach dotyczących nadania tytułu doktora honoris causa (W. Świda, UWr 1988, F.Ch. Schroeder UWr 1999, L. Kubicki UWr 2011).

Uczestniczył lub uczestniczy w kolegiach redakcyjnych 4 czasopism prawniczych, w tym w „Państwie i Prawie”. Przebywał na 7 stażach zagranicznych (na znanych uczelniach niemieckich w latach 1974–2002, stypendia A. von Humboldta i M. Plancka). Uczestniczył w pracach kodyfikacyjnych w latach 1980–2001.

Zbiór prac T. Kaczmarka zasługuje na szczególnie uważną lekturę nie tylko karnistów teoretyków, ale czytelników – praktyków interesujących się podstawowymi problemami nauki o przestępstwie i karze, prezentowanymi w sposób wysoce kompetentny, a przy tym z wielką erudycją, zacięciem polemicznym i umiejętnościami antycypowania zachowań ustawodawcy, często niestety nastawionego populistycznie. Należy docenić także wielki trud wydawcy.

Stanisław Hoc